

LEEIIM SACRAMENTIN

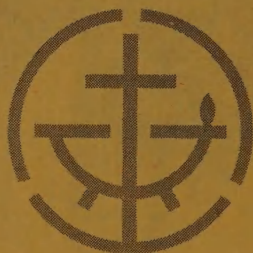
School of Theology at Claremont

1001 1365923

BV
800
L42

GERMAN

Theology Library

SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

PRACTISCH CHRISTENDOM

===== ONDER REDACTIE VAN =====

Dr H. TH. OBBINK EN P. J. MOLENAAR

=====

DE SACRAMENTEN

DOOR

Dr. G. VAN DER LEEUW

=====

Serie IV - Nummer 1

=====

UTRECHT - G. J. A. RUYS - 1919

PRACTISCH CHRISTENDOM

onder redactie van

Prof. Dr H. TH. OBBINK en Ds P. J. MOLENAAR

Adres der redactie: Prins Hendrikstraat 19 - 's-Gravenhage.

Doel
van
P. C.

De bedoeling van deze uitgave is, menschen van onzen tijd, in 't bijzonder jonge menschen, waaronder zoovele zoekenden en twijfelenden zijn, die aarzelend of zelfs afwijzend staan tegenover de kerk, den bijbel, de sacramenten en zooveel meer, en die geen raad weten met de vele ethisch-religieuze kwesties, welke gedurig en van alle kanten zich aan hen opdringen, een weinig behulpzaam te zijn bij het zoeken van den juisten weg.

Ook om ouders en allen, die veel met jonge menschen in aanraking komen, en dan met hen, gelijk zoo vaak het geval is, zeer verschillen in hun waardeering van al deze dingen, aanwijzingen te geven voor de juiste wijze van behandeling.

De achtereenvolgens verschijnende nummers zullen zeer uiteenloopende onderwerpen behandelen, maar de uitgave zal toch zóó ingericht zijn, dat later de bijeenbehoorende nummers in series kunnen worden verzameld en als kleine boekdeelen gebonden.

Godsdienstig Leven

Inhoud
van
P. C.

Prof. Dr H. TH. OBBINK

Persoonlijk geloof.

Dr J. A. CRAMER

Hat leven in gemeenschap met God.

Ds J. C. VAN DIJK

Geloof en heilsgeschiedenis.

Geloof en geloofsformuleering.

Dr A. K. KUIPER

Gebod.

Dr M. J. A. DE VRIJER

Twijfel.

Dr M. VAN RHIJN

Waarom Jezus?

Ds J. B. NETELENBOS

De grond van het geloof.

Ds M. LINDENBORN

Wat verstaat de Bijbel door „geloof“?

Ds S. F. H. J. BERKELBACH VAN DEN SPRENGEL

Is geloof auto-suggestie?

THEOLOGY LIBRARY
CLAREMONT, CALIF.

DE SACRAMENTEN.

In onzen tijd is er voor weinig anders aandacht, dan voor centrale problemen. Die met bijzaken en gewichtigheden, met academische quaesties en vragen van den tweeden rang komt, maakt zich tegenover het geweldige vraagteeken van den tijd een weinig belachelijk. Nu kan men onmogelijk zeggen, dat de problemen, welke het leven der Kerk betreffen, door velen voor centraal of ook maar belangrijk gehouden worden. Wél is er in vele kringen eene merkwaardige en sterke opleving van religieus besef, van belangstelling in godsdiensstige vragen en stroomingen, maar dat besef en die belangstelling zijn bijna nimmer kerkelijk gekleurd. En sacramenten zijn *kerkelijke ceremonieën*. Zoowel de eene uitdrukking als de andere zijn aanstonds verdacht bij onzen zèer individueelen, zèer bevrijden tijd, die van geene banden van gemeenschap of vorm weten wil.

Ik kan dus veilig beginnen met bij de meeste, vooral jonge, vooral in de cultuur onzer dagen lévende menschen, geene

of weinig belangstelling te vooronderstellen voor eene zoo verafliggende en zoo obscure vraag als die naar de Sacramenten. En daarom zal ik, wil dit boekje zijn doel bereiken, niet minder moeten duidelijk maken, dan dat de Sacramenten behooren te staan in het middelpunt van het leven des geloofs; dat wil dus voor een Christen zeggen: in het middelpunt van alle leven.

Ik wil trachten dit doel te bereiken, niet door eene dogmatische uiteenzetting, maar door eene psychologische benadering: waarom de Sacramenten voor óns geestelijk leven.

Ter inleiding enkele historische lijnen.

In het Evangelie staat de zaak der Sacramenten zeer eenvoudig. Johannes doopt «tot vergeving van zonden.» Jezus zelf doopt waarschijnlijk niet. Maar Hij laat zich doopen. En in den nacht, in welken Hij verraden werd, stelt Hij het Heilig Avondmaal in; waarbij wij, als het voornaamste, mogen vasthouden de inzettingswoorden — Dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed — en eene zekere betrekking tot de komst van het Koninkrijk des Vaders.

Bij Paulus en in de oud-christelijke gemeente wordt het dan minder eenvoudig. Dat is geen wonder. De Sacramenten zijn gemeentezaak, voor de gemeente ingesteld. De gemeente is het, welke in de sacramenten de gemeenschap zoekt met haren Heer. Als vanzelf geeft zij zich rekenschap van haar bezit. Ons valt daarbij op de zeer reële opvatting, welke men heeft van die gemeenschap en wat haar tot stand brengt. Wat wij «stoffelijk» en wat wij «geestelijk» noemen, zijn voor de schrijvers van het Nieuwe Testament en hunne oud-christelijke opvolgers, niet volstrekt gescheiden. Het leven wordt als eene éénheid gedacht. Stof en geest, hoewel onder-

scheiden, raken elkaar telkens en vloeien in elkander over. Ziel en lichaam hebben niet geheel zelfstandige functies. Het is, volgens Paulus, onmogelijk tegelijkertijd «gemeenschap» te hebben met den Heer in het Avondmaal en met de duivelen in de heidensche offermaaltijden. Niet alleen, zooals wij zouden zeggen, omdat de gezindheid welke tot beide drijft, onmogelijk rein kan zijn. Maar vooral ook omdat die gemeenschap zinnelijk-geestelijk gedacht wordt en gods-kracht zich met duivelskracht niet in eene zelfde persoon laat vereenigen. Daarom, wie onwaardig eet en drinkt, loopt niet alleen gevaar zijne ziel te verderven, maar ook zijn lichaam. «Daarom zijn onder ons vele zwakken en zieken, en velen «zijn ontslapen» (1 Cor. 11 : 30). De doop is geen symbool, maar eene reddende werkelijkheid. Hij «behoudt» ons (1 Petr. 3 : 21). In de oude kerk werd bij de handeling des Doops eerst de duivel uitgedreven (exorcisme), vóór de Heilige Geest door het water kon binnenkomen in de ziel. Dat water is dus geen gewoon water, maar krachtig geworden door den naam Gods, die erover is uitgesproken. Ons doen zulke voorstellingen van water, wijn en brood, welke in den letterlijken zin met goddelijke genadekracht geladen zijn, vreemd aan. In den oud-christelijken tijd hadden zij niets bijzonders. Ignatius spreekt van het Avondmaal als een «middel der onsterfelijkheid». De doop heette bij de apostolische vaders een zegel, dat den uitverkorenen op het voorhoofd was gedrukt en waaraan zij bij het laatste oordeel als zaligen zouden worden herkend. Want de vergeving der zonden was niet slechts doel, doch ook gevolg van de doophandeling. Wie gedoopt was, had den Geest ontvangen en was dus gered.

Nogmaals : ons doet dit magische en zinnelijke vreemd aan. Maar het kan de sacramenten toch nimmer stempelen tot in eenig opzicht minderwaardige gebruiken. Denk- en aan-

schouwingsvormen der bijbelschrijvers waren gansch andere dan de onze. Hen maakt echter juist altijd weder aantrekkelijk, dat zij niet opgaan in welke vormen ook, maar dat wij den levenden inhoud door alles heen voelen. Of zij dus den geestelijken zegen, die van de sacramenten uitgaat, verwarren en vermengen met een gewaand zinnelijk effect, doet er weinig toe, zoolang de gezindheid, die hen tot de sacramenten drijft en die zij bij de deelneming daaraan vooronderstellen, zóó zuiver, ook voor ons een voorbeeld is, als wij dat telkens kunnen waarnemen. Wij gevoelen toch wel, dat bij voorbeeld Rom. 6, trots alle magisch-zinnelijke opvatting van den Doop, een geestelijker hoofdstuk is, dan wij met al onze geestelijkheid zouden kunnen schrijven. Zijn wij misschien wel eens wat al te geestelijk? Het komt toch maar aan op de diepte en zuiverheid van ons geloof. Geloof nu is onafhankelijk van eenige meening aangaande wereld of menschheid.

De diepte en zuiverheid, welke wij, in betrekking tot de sacramenten, vooral bij Paulus aantreffen, is slechts door één ding te verklaren: elke theorie, elke bespiegeling, elk dogma, elk woord betreffende de sacramenten ging uit van de gemeenschap met Christus. Doop en Avondmaal hadden slechts beteekenis, als bediend in zijn naam, als deelgevend aan de gemeenschap zijns doods. Achter de sacramenten stond Christus.

Hier hebben wij tevens het gevaar van de zinnelijk-geestelijke opvatting der sacramenten, het gevaar, waaraan de kerk bezwiken is. Men kan wel zeggen, dat de christelijke kerk roomsch-catholiek geworden is, toen het magische in de opvatting der sacramenten het persoonlijke overwoekerde, toen de persoon van Christus plaats maakte voor eene onpersoonlijke in het sacrament medegedeelde kracht. De roomsch-catholieke kerk staat in hare sacramentspractijk eigenlijk op ééne lijn met

primitieve en heidensche religies. Zij staat in tusschen goddelijke en duivelsche kracht. Door eene magische handeling wordt de laatste uitgedreven, de eerste aangetrokken. Bij den doop heeft nog steeds eene afzwering des Satans plaats, naast en tegenover een zich vereenigen met Christus. Het geboren zijn uit water (Joh. 3:5) wordt letterlijk opgevat. De geest, die er ook bij staat, is vrijwel overbodig, want in het water is de geest, door het woord, de magische formule van den gewijden priester. Deze met godskracht geladen bevoorrechte verandert het water door het woord in sacrament, brood en wijn in vleesch en bloed des Zaligmakers. De kerk heeft de bewaring der goddelijke genadekracht. Zij heeft er een grooten «schat» van. Haar geheim is, hoe zij die kracht voortdurend van den een op den ander weet over te brengen. Daarom is buiten haar geene zaligheid gegeven, immers God niet te vinden.

Deze roomsch-catholieke opvatting is gansch en al onpersoonlijk. Christus staat hier niet meer achter het sacrament. Wat heeft Jezus van Nazareth, de timmermanszoon, de gekruisigde, de lijdende, de levende, te maken met het Heilandslichaam, dat dagelijks duizenden malen door tallooze priesters, ieder oogenblik, op alle plaatsen ter wereld, wordt geofferd? Wat het éénmaal volbrachte bloedige offer van Golgotha met het eindeloos herhaalde onbloedige misoffer, dat niet meer genadebetuiging Gods, doch «genademiddel» — welk eene uitdrukking! — der Kerk is? Eene mystieke, onpersoonlijke, magisch overgebrachte kracht heeft de plaats van den levenden Heer ingenomen. En het is ondanks het Catholicisme, wanneer een vrome catholiek bij de mis nog aan Hem denkt. Immers ieder kan die kracht deelachtig worden, ieder kan — door het Sacrament — Christus zijn. «Dezelfde Christus is de priester en dezelfde ook het offer» (Ambrosius). Alles is genivelleerd, universeel gemaakt en

daardoor krachteloos. Het eeuwig Evangelie is op menschelijke wijze nog eeuwiger gemaakt. Gelijk de wijsgeeren en de mystici van den historischen Christus niets weten willen, maar Hem algemeen maken, tot Idee of Stroom des levens, zoo maakt de practisch-zinnelijke universaliteit der Kerk het Evangelie feitelijk overbodig. Want wat doen we met het Evangelie in het duizenvoud? Met duizend en nog eens duizend Christussen? De Roomsche-Catholiek vindt in elke kerk het Heilig Graf — de *miskelk*, den deksteen — de *patena*, de doodswade — het *corporale*, den zweetdoek — de *palla*. Het persoonlijke, historische is ten eenenmale vervluchtigd. Het is als had Christus geen «Het is volbracht» gesproken.

Het roomsch-catholieke standpunt — en dat van alle niet uit de gemeenschap met de persoon van Christus levende protestanten — is vóórchristelijk. In tallooze heidensche en primitieve gebruiken vinden we dezelfde magisch-zinnelijke, soms aesthetisch-schoone gedachte. Wanneer in Yorkshire de geestelijke plechtig het eerste koren afsnijdt om daarvan het avondmaalsbrood te maken, dan verbindt hij schijnbaar eene heidensche met eene christelijke ceremonie. Maar in werkelijkheid verbindt hij niets vreemds. Het eerste koren werd en wordt op precies dezelfde manier, als levengevende kracht, door het volk gegeten, als het levengevende lichaam van Christus.

* * *

Gansch anders het gereformeerde standpunt. Het sluit, consequent doorgevoerd althans ¹⁾, al het zinnelijke en magische

---

1) Die consequente doorvoering van het gereformeerde standpunt laat in de practijk veel te wenschen over. Wie b.v. het protestantsche platteland kent — en niet alleen het platteland! — weet hoeveel roomsche, ja zelfs animistische voorstellingen nog heerschen met betrekking tot de Sacramenten. De ouders, die hun zwak geboren kind, snel willen lateri

uit. Het Avondmaal is eene symbolische gedachtenisviering. De doop een beeld. Het hangt geheel en al van de gezindheid af, of men na het gebruik der Sacramenten «kracht», liever: zegen meedraagt. Bij den Doop wordt uitdrukkelijk gewaarschuwd, dat het water niets beteekent. *Gelijk* het water de onreinheid des lichaams wegneemt, zoo reinigt het bloed van Christus van alle zonden. Het gaat niet om het water, maar om het bloed. Evenzoo bij het Avondmaal. Het gaat om het ganschelijk vereenigd worden met den Heer, «al is »het, dat Christus in den hemel is en wij op de aarde zijn.» (Catech. Zondag 28). Dit is wél het tegendeel van de roomsche aanbidding van het lichaam des Heeren op aarde! Brood en wijn zijn zichtbare teekenen en panden. Alle magie is verre.

Het consequent-hervormde standpunt ten opzichte der Sacramenten (de luthersche theorie is anders, evenals veelal de gereformeerde practijk) verschilt niet slechts van het roomsch-catholieke, het verschilt ook van het oud-christelijke, van het paulinische. Het heeft geen zin dit te willen bemantelen. Begrijpelijk is, dat sommigen meenen, dat de sacramenten nu maar moeten worden afgeschaft. Dat zij geen zin meer hebben,

---

doopen (nooddoop!) en zij, die, ook bij een volkomen gezond kind den doop niet langer uitstellen dan hoognoodig is, — uit eene soort van vage vrees voor de eeuwige toekomst van den kleine —, leven nog in voorstellingen, waarbij de Doop geldt als eene soort van pas tot de eeuwigheid, die men hebben moèt; de gezindheid des harten is voor hen evenmin eene realiteit, als de genade Gods. Evenzeer in roomsche voorstellingen bevangen zijn zij, die hun protestantsche «Paschen houden» door eene Avondmaalsviering, welke vaak tevens hun eenige kerkgang in het jaar is. En niet minder die zéér rechtezinnigen, die de Gemeente, — tegen Schriftwoord en formulier in! — uitdrukkelijk vermanen om toch *niet* aan het Avondmaal deel te nemen, daar de onwaardigen — en dezulken scheppen een waar vermaak in hunne onwaardigheid — zich de verdoemenis zouden eten en drinken.

nu ze hunne onmisbaarheid, hun effect voor 's menschen zaligheid verloren hebben. Dat wij, nu wij klaarder dan ooit zien, dat slechts het geestelijke waarde heeft, bij symbolen en ceremonieën ook geene baat kunnen vinden. Dat wij, als de Quakers, de sacramenten moeten afschaffen, nu zij voor ons immers niets meer beteekenen. Beteekenen zij inderdaad niets meer?

* * *

Het eenig antwoord is dit: dat hangt geheel van ons af. De sacramenten zijn gemeentezaak, voor ons ingesteld. Wij moeten ze maken tot iets meer dan ceremonieën, wij moeten de doode vorm doen leven. God staat altijd gereed; als wij het ook zijn, dan wordt het sacrament effectief in den hoogsten zin. Kunnen wij zóó niet gereed zijn, dan moeten wij Doop en Avondmaal maar afschaffen. Nòch de magische nòch de zuiver symbolische opvatting bevredigen. Ik hoorde eens eene preek over den Doop. De prediker stelde de zaak aldus: Heeft deze Doop effect? Dragen deze kinderen van hun Doop een tastbaren zegen mede? Waarschijnlijk niet. Moest dit het geval zijn? Ongetwijfeld. Hoe komt het, dat het sacrament geen effect heeft? Omdat er geene werking des Heiligen Geestes in de gemeente is. Zoo is het. Wij moesten de ceremonie maken tot sacrament, wij moesten de leege woorden maken tot tastbaren zegen, het symbool tot realiteit. Wij moesten zoo innig leven met God, dat de gemeenschap aan brood en wijn ons inderdaad de gemeenschap van Christus zelf, het water des Doops zijn verlossend bloed beteekende.

Het Sacrament is aanschouwelijk onderwijs in Gods liefde. Maar wij moeten willen zien. En niet meenen, dat wij reeds boven dat onderwijs verheven zijn. Wij hebben het zoo noodig.

Wie met zijn tijd meeleeft, weet nu wel, dat de critiek van het Nieuwe Testament veler geloofsleven ernstig bedreigt. Wij kunnen daar stichtelijk-verzachtend over preeken, wij kunnen het doodzwijgen, het feit blijft. De critiek bedreigt ons positieve Christendom, want zij bedreigt Jezus. Laat ons maar eens in eenvoudige woorden enkele der verzekerdste resultaten eener gematigde critiek samenvatten. — Verre het geringste aantal der evangelische verhalen is met waarschijnlijkheid historisch te achten. — Verre het geringste aantal der woorden des Heeren is met waarschijnlijkheid historisch te achten. — De Evangelieën, niet slechts Johannes, maar zelfs Marcus, geven geen objectief geschiedverhaal, maar eene dogmatisch-gekleurde voorstelling. — Vele woorden van Jezus zijn niet zijn uitsluitend eigendom, maar ook dat van de gelijktijdige joodsche of grieksche letterkunde. — Het is, na anderhalve eeuw van nauwgezet onderzoek, onmogelijk gebleken een begrijpend overzicht van het leven van Jezus te geven. Het *Leben Jesu* zal niet worden geschreven.

Dat is de critiek. Ze leert eigenlijk niets bizonders, wij moesten allang weten, dat van geene enkele persoonlijkheid, noch van Sokrates, noch van Napoleon, de woorden en daden met wetenschappelijke *zekerheid* kunnen worden vastgesteld. Dat dit hunne beteekenis niet verzwakt. En dat bovendien Jezus' beteekenis, wil zij iets waard zijn, verre boven historie en wetenschappelijke zekerheid uitgaat.

Maar even verwarrend is de indruk, dien de aandachtige leek ontvangt van het onbevooroordeeld gelezen Evangelie zelf. Het maakt ons onrustig, het benauwt ons. Het Evangelie is ons iets. Maar wat? Beschrijf het maar eens!

Alle deze dingen schijnen tegen ons. Maar laat Jezus zelf ons onderrichten. Het koninkrijk Gods is niet hier en niet daar. De kracht van het Evangelie, de kracht van Christus ligt niet in dit of dat. Het komt niet aan op een verhaal of

een wonder of een woord, — al ben ik overtuigd, dat hoe langer hoe meer van wat thans onwaarschijnlijk heet, waarschijnlijk zal worden. Jezus is geen prediker — ontloopt Hij niet de schare? Geen heelmeeester — doet Hij zijn wonderen niet in 't voorbijgaan en bijna ongaarne? Geen denker of wijrgeer, die eene nieuwe wereldbeschouwing brengt — schijnt Hij niet voortdurend met zichzelf in tegenspraak? Het gaat niet over eene daad, die Jezus nooit deed; niet over eene leer, die Hij nooit predikte; niet over eene filosofie, waaraan Hij vreemd was. Maar het gaat over Hem zelf alleen, over Zijn leven, dat Hij ons gaf, over Zijn hartebloed, dat Hij voor ons vergoot. Hij was een mensch, die zichzelf gaf, die zich offerde.

Dit voelen wij allen, ondanks alle critiek: er brandt iets in dezen mensch, eene geweldige kracht werkt in Hem, drijft Hem voort, tot het alles volbracht is, de eigen wil overwonnen, de wereld gered. Tot de liefde Gods heeft overwonnen. Er is geen voor Jezus karakteristieker woord dan: Ik ben gekomen om vuur te werpen op de aarde.... ik moet met een doop gedoopt worden en hoe word ik geperst, totdat het alles volbracht zij. Hier klopt zijn hart, onstuimig, hier dringt eindelooze liefde boven de aarde uit. Hier verbreekt Jezus de banden van natuur en historie door de macht van zijn innerlijk leven, door de kracht van zijn Gode geofferden wil.

Jezus brengt geene nieuwe ordening van zaken, geene nieuwe gedachte. Hij is eene nieuwe *persoonlijkheid*. Hij brengt nieuw *leven*. Zeggen wij met Weidel ¹⁾: op zijn wil komt het ons aan. Zijn wereldbewegenden wil, die ten slotte is de wil tot onze verlossing, de wil tot zijn dood, de wil tot ons leven. Van den beginne af weet Jezus, wat Hij wil.

---

1) Karl Weidel, Jesu Persönlichkeit. Eine Charakterstudie.

Hij ijlt reecht op het doel af. Hij weet zijne eigen waardigheid, zijne eigen onmisbaarheid. Hij plaatst zich zelf in het middelpunt, Hij, de eenige mensch bij wien dat niet belachelijk is. Hij breidt de armen uit: Komt allen tot *Mij*.

Wij vreezen geene critiek. Want Jezus' geweldig zelfbewustzijn, zijn eindelooze liefdewil stralen ons uit het Evangelie van alle kanten tegen. Waar onze liefde voortdurend halt maakt, voortdurend niet verder kan, voortdurend gebonden is binnen enge grenzen, daar is Jezus' liefde grenzeloos. «En vóór het feest van het Pascha, Jezus wetende dat zijne ure gekomen was, dat hij uit deze wereld zou overgaan tot den Vader, alzoo hij de zijnen, die in de wereld waren, liefgehad heeft, zoo heeft hij ze liefgehad tot het einde» (Joh. 13 : 1). En dan stelt Hij het Avondmaal in, daad van volkomene overgave, van liefde tot het einde, daad, waarin als in geene andere Jezus' geheele persoon ons tegemoet komt, waarin gansch zijn leven, gansch zijn lijden is samengevat: Neemt, eet, dit is *mijn* lichaam. Drinkt allen daaruit, dit is *mijn* bloed. Voor u verbroken. Voor u vergoten.

Hier is het offer ééns voor altijd volbracht, hier is de verbroken wil van den Heilige, die mensch werd en niet noodig heeft nog dagelijks van de mispriesteren geofferd te worden; die mensch werd en dus niet noodig heeft door wijsgeeren tot de algemeenheid eener Idee verheven te worden; die mensch werd en dus niet noodig heeft op te gaan in de gewaande godmenschelijkheid van den mysticus; die mensch werd en dus niet noodig heeft, naar onze moderne «religieus» gestemden meenen, te huizen als «eeuwige Christusgeest» in elk miserabel mensch; waarom wij, als onze vaders, dit alles noemen misbruik van zijne liefde en eene vervloekte afgoderij.

Onze vaders hadden ook gelijk, wanneer zij den nadruk legden op iets, dat ons, ook in de leer der Sacramenten,

tegenstaat. Ik bedoel, op het *bloed* van Christus. Er is met dat bloed in dierbare preeken en versjes een onheilig spel gedreven. Maar, wanneer wij ernstig zijn en ons niet door de gunst der menigte er toe laten verlokken, kunnen wij toch eigenlijk voor wat Christus aan ons deed, geene betere uitdrukking vinden, dan deze, dat Hij zijn bloed voor ons vergoot. Geene uitdrukking legt zóózeer den nadruk op het persoonlijke. Het bloed is het leven. Jezus gaf ons geene vermaning, geene gedachte. Alles is laf en onvoldoende bij dit ééne: Hij gaf zijn leven, zijn hartebloed; zeg: zijn innigst wezen, zijn liefdewil, het vuur dat in hem brandde, zijn rusteloozen ijver, zijne ontferming, ge komt telkens weer terug tot dat ééne. Het bloed van Jezus Christus reinigt ons van alle zonden.

De Sacramenten dus zijn de uitdrukking van de «gemeenschap aan zijn bloed,» met het innigste van zijn wezen; zij zijn het «teeken», dat wij met zijn ontzachlijken wil medegetrokken zijn in het licht. Zij zijn, in hunne aanschouwelijkheid, welsprekender dan prediking of mondeling getuigenis. Wij hebben zoo noodig den eenvoud van nu eens niet te praten, niet te filosofeeren. Wij achten ons misschien verre verheven boven Gods aanschouwelijk onderricht. Maar we zijn er nog niet aan toe. We kunnen veel praten, veel theoretiseeren over Gods liefde, Haar *zien* niet altijd. Ons volk lijdt aan wat wij met een germanisme kunnen noemen: preekzaligheid. Wanneer er niet gepreekt wordt, deugt het niet. Het is zulk eene heerlijke rust, dat we bij het Avondmaal nu eens geene preek behoeven te verduwen. Dan spreekt Christus zelf, zonder woorden. Ofschoon — er zijn dominees, die ook bij deze gelegenheid niet zwijgen kunnen en aan elke tafel preeken, alsof ze meenden, dat zij het Avondmaal nog moesten inzetten! Ook het beste en stichtelijkste woord is hier misplaatst, waar Christus zelf spreekt en wij

niets te doen hebben, dan Hem te laten spreken. Ons schoone formulier (ook dat van den Doop) is waarlijk welsprekend genoeg. Men vindt de formulieren te lang. Goed — men wissele ze liturgisch af met gezang der gemeente. Men houde ook eene zeer korte voorbereiding, liefst in den Avondmaalsdienst zelf. Maar bij het sacrament niets van eigen vinding! Hoe blijde moesten wij zijn, dat wij onze eigen uitvindsels hier nu eens niet noodig hebben.

Nog een enkel woord over de sacramenten afzonderlijk.

De Doop. Ik ben blij, dat ik gedoopt ben. Niet om den magisch gedachten zegen, met dien Doop verbonden. Maar omdat ik reeds als kind tot God mocht komen, gedragen door ouderliefde. Er is in den Doop zoo iets ontzachlijk ontroerends — iets, waaraan wij niet altijd kunnen denken, wanneer wij in eene papieren kerkbode lezen van de «aangifte» voor die plechtigheid. Ons kind wordt gedragen in Gods gemeenschap. Laat de menschen dan praten over het kind, dat zijn verstand immers nog niet heeft; wij houden ons aan de treffende woorden van ons formulier: Christus zelf heeft hun de handen opgelegd, ze omhelsd en ze gezegend — en zou men ze van zijne gemeenschap weren? Is er wel iets schooners dan het kind, veilig in Gods armen, veilig in het midden der gemeente?

In den Doop staan tegenover elkander de eeuwige belofte Gods: Dit, uw kind is mijn kind; en de wankele belofte der menschen: wij willen dit kind niet verhinderen. Een gebed, meer dan eene belofte, «eene vraag van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus» (1 Petr. 3:21), eene vraag uit en om de gemeenschap met den levenden Heer.

Ik zie achter den doopenden Dienaar altijd Christus met uitgebreide armen. Eerst dan krijgt de Doop leven. Eerst dan wordt de plechtigheid sacrament, het sacrament effectief. Dan wordt inderdaad het water bloed, de liefde van Jezus Christus rust op het hoofd van ons kind. Luther had gelijk:

Das Aug' allein das Wasser sieht,
Wie Menschen Wasser giessen,
Der Glaub' im Geist die Kraft versteht
Des Blutes Jesu Christi.

Het Avondmaal. «Wijk thans, o wereld, uit mijn oog» zoo zingen wij ter voorbereiding. Bij het Avondmaal hoort de gewijde stilte. Hier treden wij in het heiligdom. De roomsch-catholieke kerk heeft de pracht en de bekoring van haar misoffer. Wij hebben slechts eene eenvoudige witte tafel, met een weinig zilver. Een dienaar in sobere toga. Toch — wanneer die dienaar de stilte niet schendt door luidruchtigheid van gebaar of woord, ¹⁾ — welk eene heerlijkheid! Juist in den eenvoud. Hier staan wij tegenover Jezus alleen. En Hij verricht de daad zijns levens, Hij geeft zich . . . Hij strekt de hand uit: neemt, eet . . . Hij geeft den beker rond: drinkt allen daaruit . . . Hier is leven, hier is kracht, hier is troost,

---

1) Of de wijding wordt verstoord door de wijze van viering. In de groote steden is die vaak bijzonder onstichtelijk door het groot aantal tafels en het daarmee samenhangend gedrang. Wanneer er twintig tafels zijn, loopen velen, die hunne beurt reeds gehad hebben, weg, vóór de voorganger den dienst gesloten heeft. In 's Gravenhage vroeg mij eens, midden onder het communiceeren eener andere tafel en het «stichtelijk zingen» van de gemeente, eene bezorgde, met haar busje rammelende, plaatsenjuffrouw om het haar toekomende! — Er is een eenvoudig middel tot verbetering: men verviervoudige het aantal Avondmaalsvieringen en houde ze dan in aansluiting aan den gewonen predikdienst, zooals dat in Duitschland en Engeland geschiedt. Bij het einde van den gewonen dienst verlaten zij, die niet wenschen te communiceeren, de Kerk.

hier is eindelooze liefde. En wij bidden zachtjes: Laat me in u blijven, groeien, bloeien.

Levensgemeenschap, het vervloeien van het eene menschenleven in het andere, het worden tot één stroom, welk eene zaligheid! Levensgemeenschap met Jezus, zijn leven ons leven, zijne kracht in ons overvloeiende, welk een onuitsprekelijk heerlijk geheim! Novalis wist er van:

Wenige wissen
 Das Geheimnis der Liebe,
 Fühlen Unersättlichkeit
 Und ewigen Durst.
 Des Abendmahls
 Göttliche Bedeutung
 Ist den irdischen Sinnen Rätsel;
 Aber wer jemals
 Von heissen, geliebten Lippen
 Atem des Lebens sog,
 Wem heilige Glut
 In zitternden Wellen das Herz schmolz,
 Wem das Auge aufging,
 Dass er des Himmels
 Unergründliche Tiefe mass,
 Wird essen von seinem Leibe
 Und trinken von seinem Blute
 Ewiglich.

— — — — —
 Hätten die Nüchternen
 Einmal gekostet,
 Alles verliessen sie,
 Und setzten sich zu uns
 An den Tisch der Sehnsucht,
 Der nie leer wird.
 Sie erkannten der Liebe
 Unendliche Fülle
 Und priesen die Nahrung
 Von Leib und Blut.

En ons is de disch des Heeren minder nog de «disch van het verlangen,» dan de disch «die nooit ledig wordt,» de disch van het bezit. In het Avondmaal beleven wij ons «Het is volbracht.»

Op twee dingen wijs ik nog ten slotte. Vooreerst hierop, dat meer, dan in het dagelijksch leven, meer ook dan door prediking, gemeenschappelijken kerkgang of zelfs gemeenschappelijk gebed, in het Sacrament de nadruk wordt gelegd op onze eenheid. Christus staat achter den disch: opdat zij allen één zijn. In zijne tegenwoordigheid kunnen wij ons niet anders dan één voelen. Al wat ons verdeelt, valt weg; alle zeeën, die de menscheilandjes of menschenarchipels van elkander scheiden, droogen op als de Roode zee. Wij, moderne individualisten, die zoo gaarne onze gemeenschap beperken tot een kring of «sfeer» (een modewoord!) van gelijkgezinden, van sympathieken; wij, die zoo spoedig het ideaal der christelijke kerk loslaten voor onze knusse conventikeltjes; wij worden hier met geweldigen ernst geplaatst voor den eisch der gemeenschap, voor den eisch aan 's Heeren disch den broederkring van alle geloovigen te verwerkelijken. Men klaagt, dat men niet stichtelijk Avondmaal kan vieren. Er zijn onder de deelnemers zoovele volslagen onbekenden, zoovele klaarblijkelijk onverschilligen, zoovelen, van wie men iets kwaads weet.¹⁾ Ik zou zeggen: hoe meer onbekenden,

---

1) Dat werkelijk onwaardigen aan het Avondmaal deelnemen, is een treurig verschijnsel, dat men evenwel niet moet trachten te keeren door het Sacrament te misbruiken als uiterlijk tuchtmiddel. Dat is ondoel-treffend — wie onzer oordeelt de harten? — en niet in overeenstemming met de heiligheid van het Avondmaal. De Heilige Geest is de eenige ware tuchtmeester.

hoe meer zondaren in ons oog, des te beter. De eisch Gods komt daardoor des te beter tot ons: gevoel, o mensch, uwe volstreckte doemwaardigheid naast en met uwe broederen; gevoel, in zuiver hollandsch, dat gij geen haar beter zijt dan de rest. De eindelooze liefde van Christus straalt er door in des te grooter glans: de liefde, die het duisterste opzoekt, ook zelfs mijne zonde, die het ongelijksoortige verbindt, het onbekende vereenigt.

* * *

In de tweede plaats dat Doop en Avondmaal ons met sterken aandrang heenwijzen naar het gewichtigste, dat er voor ons bestaat: de vergeving van zonden. Wij vergeten onder al het getheoretiseer onzer dagen wel eens, dat wij volslagen machteloos zijn, wanneer niet eerst onze zonde is weggenomen. Er is weinig levend schuldgevoel in onze dagen. Dat is ook wel de diepste grond van onze betrekkelijke onverschilligheid voor de Sacramenten. Want zij spreken luide van schuld en vergeving. Zeggen wij voor een oogens blik in plaats van zonde — dat velen zoo prikkelende woord — verlatenheid. Er bestaat geen twijfel, dat wij diep in ons innerlijk leven allen arme, eenzame stakkerds zijn, verlaten en alleen in het meest wezenlijke van ons bestaan. De laatste grens van ons innerlijk overschrijdt geene menschelijke liefde. Vaak ook geene goddelijke. Dan is er schuld.

Wie zich eenzaam voelt, hij ga aan het Avondmaal. Wie bang is, dat zijn kind zich zoo verlaten voelen zal in de koude groote wereld, hij brenge het tot God, «die den eenzame zet in een huisgezin.» Naarmate wij groeien in Christus, komen wij verder van ons eigen verlaten huis af, verder van onze eigen ontstellende eenzaamheid, nader tot God.

Zie, Jezus Christus staat, met uitgebreide armen en Hij

brandt van verlangen om ook u een Huis te geven, ook u te doen bloeien in zijne gemeenschap, ook u te besprenkelen met het water der genade, u te doen deelen in de spijs van vleesch en van bloed.

Of, met de wonderschoone woorden van ons formulier: Hij «heeft zich vernederd tot in de allerdiepste versmaadheid «en angst der hel, met lichaam en ziel, aan het hout des «kruises, toen Hij riep met luider stem: Mijn God, mijn God, «waarom hebt gij mij verlaten? opdat wij tot God zouden «genomen, en nimmer van Hem verlaten worden.»

Dr J. C. ROOSE

De waarheid van het Christendom.
Geloofsverzekerdheid.

Zedelijk Leven

H. KRAEMER

Eerlijkheid en Christendom.

Dr N. ADRIANI

Stilstand en beweging.

Prof. Dr W. J. AALDERS

Gezag.

Dr J. H. GUNNING Wzn

Persoonlijkheid en gemeenschap.

Dr D. SNOECK HENKEMANS

Christendom en egoïsme.

Prof. Dr J. DE ZWAAN

De ethiek van Jezus.

Kerkelijk en Gemeentelijk Leven

Dr G. VAN DER LEEUW

De beteekenis van het Heilig Avondmaal.

Ds A. J. A. VERMEER

De plaats der Kerk in de samenleving.

Paedagogiek

J. LENS

Schuchterheid in het heilige bij de christelijke opvoeding.

Mr A. DE GRAAF

Sexueele voorlichting.

Dr J. H. GUNNING Wz.

Onders en kinderen II.

Christendom en Cultuur

Prof. Mr PAUL SCHOLTEN

Materialistische en Christelijke levensbeschouwing.

Ds G. A. VAN DER BRUGGHEN

Lectuur.

Voorts zullen o.a. nog de volgende onderwerpen behandeld worden:

WAT HEEFT JEZUS DE MENSCHHEID GEBRACHT?

HET GELOOF IN DE VOORZIENIGHEID GODS.

DE NOODLEUGEN.

ZONDE.

PREEKEN.

WAAROM LAAT MEN ZICH AANNEMEN TOT LIDMAAT?

SCHRIFTGEZAG.

VRIENDSCHAP.

BEROEPSKEUZE.

GODSDIENSTIGE OPVOEDING.

COËDUCATIE.

DE CHRISTEN IN MILITAIREN DIENST.

Voor-
waarden
van
inteeke-
ning
op P. C.

Het voornemen bestaat om Series te geven, elk van 10 nummers. Maandelijks verschijnt een nummer, in omvang van één à twee vel druks, behalve in Juli en Augustus.

De orde waarin de nummers verschijnen, is geheel willekeurig.

De abonnementsprijs is voor een jaargang van 10 nummers gesteld op f 3.60 en zal voor de volgende jaargangen gehandhaafd blijven, tenzij door bijzondere omstandigheden verhooging noodzakelijk is.

Losse nummers worden in beperkt getal verkrijgbaar gesteld à f 0.45.

UTRECHT

G. J. A. RUYS

Verschenen :

Dr H. TH. OBBINK

Christus de openbaring Gods.

Dr J. H. GUNNING Wzn.

Onders en volwassen Kinderen. (I.)

G. A. VAN DER BRUGGHEN

De vrijheid van een Christenmensch onzer dagen.

G. J. A. JONKER

Bijbelgebruik.

Ter perse:

P. OOSTERLEE

Karaktervorming.

BV   Leeuw, Gerardus van der, 1890-1950.
800   De sacramenten. Utrecht, G.J.A. Ruys, 1919.
L42   18p. 22cm. (Practisch Christendom, ser.4,
nr.1)

Cover title.

1. Sacraments--Addresses, essays, lectures.
I. Title. II. Series.

CCSC/mmb

A2745

